

მსოფლიო სოფლის მეურნეობა და მევენახეობა

ნაპოლეონ ქარქაშაძე

საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემია, თბილისი, საქართველო

სასურსათო პროდუქციის წარმოება ადამიანების მიზანდასახული საქმიანობის უძველესი ფორმაა, მიუხედავად ამისა სასურსათო პრობლემა დღესაც პრობლემატურია და მოითხოვს მსოფლიოს მოსახლეობის ერთობლივ ძალისხმევას.

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოება, ურთულესი პროცესია, ამ პრობლემასთანაა შერწყმული არა მარტო ეკონომიკური, არამედ სოციალური, პოლიტიკური და მეტად ფაქიზი ეკოლოგიური პრობლემებიც, ვინაიდან ამა თუ იმ ქვეყნის სასურსათო უზრუნველყოფა დაკავშირებულია ბუნებრივ მოვლენებზე, რომლებიც ყოველთვის ადამიანების მიმართ კეთილგანწყობილები არ არიან. მსოფლიოში ხშირია გვალვები, წყალდიდობები, სხვადასხვა სახის მეცენარისა და ცხოველების დაავადებები. მათ წინააღმდეგ ბრძოლა მოითხოვს დიდ ხარჯებს, თანამედროვე ტექნოლოგიებს, ასეთი რესურსები მსოფლიოს ქვეყნების უმრავლესობას ჯერ კიდევ არ გააჩნია.

სასურსათო პრობლემის არსის გარკვევისას, გასათვალისწინებელია როგორც ტექნიკური, ბიოლოგიური, ეკონომიკური და სოციალური, ისე პოლიტიკური ფაქტორებიც. მსოფლიოში წარმოებული ომების უმრავლესობა, უხსოვარი დროიდან დღემდე, უკავშირდება ამა თუ იმ ქვეყნის რესურსების ხელში ჩაგდებას და მეომარი ქვეყნების სასურსათო უზრუნველყოფის გაუმჯობესებას.

სასურსათო პრობლემის განხილვისას, მხედველობაშია მისაღები ისიც, რომ ქვეყნები საკვების წარმოებისა და მოხმარების დონით ერთმანეთისაგან მკვეთრად განსხვავდებიან, რაც გავლენას ახდენს წარმოებული პროდუქციის მოხმარებაზე და მოსახლეობის კვების პროდუქტებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტზე.

შიმშილის წინააღმდეგ კაცობრიობის მიერ გამოცხადებული ბრძოლა განპირობებულია თანამედროვე ცივილიზაციის მოთხოვნებითაც. მხოლოდ მაძლარ ადამიანს შეუძლია მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარება, ახალი ტექნოლოგიების შექმნა. ხელოვნების, მწერლობის განვითარება და ყველა იმ სიკეთის შექმნა, რომელმაც ადამიანი კოსმოსში გაიყვანა.

მსოფლიოს ტექნოლოგიურად განვითარებულ ქვეყნებში, მკვეთრადაა გამოსახული სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების სპეციალიზაცია, ანუ გარკვეული სახის პროდუქციის წარმოება იმ რეგიონებში, რომლებშიც ამისათვის არსებობს ყველაზე

ხელსაყრელი არა მარტო ბუნებრივ-კლიმატური პირობები, არამედ მომხმარებელი ბაზრის სიახლოვე, წარმოებული პროდუქციის მაღალფუჭადობა, პროდუქციის შენახვა-გადამუშავების პირობები და ა.შ.

საჭიროა ვიცოდეთ, რომ მსოფლიოში არსებობს სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისათვის ხელსაყრელი, ნაკლებ ხელსაყრელი და არახელსაყრელი რეგიონები. ბოლო ორი კატეგორია, მხოლოდ იმ შემთხვევაში იძლევა პროდუქციის მეტ-ნაკლები რაოდენობით წარმოების საშუალებას, როდესაც ბუნებრივ ფაქტორებთან გონივრულადაა შეთანაწყობილი ადამიანის მიზანდასახული შრომა.

ადამიანის არსებობის აუცილებლობიდან გამომდინარე, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტი (გადამუშავებული საბოლოო სახით) პირობითად იყოფა ა. სტრატეგიულ ანუ აუცილებელ პროდუქტად და ბ. არასტრატეგიულ (სასურველ) პროდუქტად. თავისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში, გამოიკვეთა, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების რამოდენიმე გეოგრაფიული ზონა. არსებობს მარცვლეულის, მეცხოველეობის, შერეული, მერძეული და მეზღაღ-მეზოსტნეობის გეოგრაფიული ზონები. ასეთი დაყოფის საფუძველია: ბუნებრივ - კლიმატური პირობები, წარმოების ტრადიცია, ბიზნესთან სიახლოვე და სხვა ფაქტორები.

მევენახეობა - მსოფლიო სოფლის მეურნეობის მნიშვნელოვანი სეგმენტია, რომელსაც ძალიან დიდი ისტორიული ფესვები აქვს. აღნიშნული კვლევის მიზანია ამ დარგის თანამედროვე მდგომარეობა მსოფლიოში და საქართველოში.

მევენახეობის პროდუქცია (ღვინო, ღვინის მასალები) სასურსათო ბალანსის მნიშვნელოვანი სეგმენტია, რომელსაც ადამიანი როგორც კვების პროდუქტს მოიხმარს უხსოვარი დროიდან. საქართველო, მსოფლიოს იმ ქვეყნების რიგშია, სადაც ვენახის გაშენებას და ყურძნის გადამუშავებას დიდი ხნის ისტორია აქვს. უხსოვარი დროიდან, საქართველო არა მარტო ღვინის ექსპორტიორი, არამედ მისი მოვლა-მოყვანისა და პროდუქციის გადამუშავების განსხვავებული ტექნოლოგიების შექმნის ქვეყანასაც წარმოადგენდა.

დღევანდელ მსოფლიოში ყურძნის წარმოება და მისი გადამუშავება წარმოდგენილია მსოფლიოს ხუთივე კონტინენტზე, რაც ამ პროდუქტის მოხმარების მსოფლიო მნიშვნელობაზე მეტყველებს.

ყურძნის წარმოების ყველაზე დიდი რაოდენობა მოდის ევროპაზე, კონტინენტების მიხედვით კი დინამიკა ასეთია: 2005 წელს მსოფლიოში აწარმოეს 61,1 მილიონი ტონა ყურძენი, რომლის 62, 5 % მოდიოდა ევროპაზე, 2012 წელს ეს მაჩვენებელი შეიცვალა და ევროპის წილად მოდიოდა ყურძნის მსოფლიო წარმოების 39 %, თუმცა აბსოლუტურ მაჩვენებელში ცვლილებები 2,3-2,5 % ფარგლებშია. ამის მიზეზია ის, რომ მნიშვნელოვნად გაიზარდა ყურძნის წარმოება სხვა კონტინენტებზე, კერძოდ აზიაში 19,4 %-დან 31,2 %-მდე, აშშ-ში 12 %-დან 21%-მდე და ა.შ.

2012 წლის მონაცემებით ყურძნის მწარმოებელი ქვეყნების ათეული ასე გამოიყურება ჩინეთი, იტალია, აშშ, ესპანეთი საფრანგეთი, თურქეთი, ჩილე, არგენტინა, ინდოეთი, ირანი.

რაც შეეხება ღვინის წარმოებას, აქ ლიდერობენ იტალია და საფრანგეთი. 2012 წელს მსოფლიოში წარმოებული ღვინის (25 721 000 ტონა) 15,9% მოდის იტალიაზე, ხოლო 15,8 % საფრანგეთზე. საგულისხმოა, რომ რეიტინგში საქართველო წარმოებული 95 000 ტონა ღვინით 0,37 % -იანი წილით მსოფლიოს ღვინის მწარმოებელ ქვეყნებს შორის 26-ე ადგილზეა.

აღსანიშნავია ისიც, რომ მსოფლიო ღვინის ბაზარი კლებადი ტენდენციით ხასიათდება. 2009 წელთან შედარებით 2012 წელს ღვინის წარმოება 6,3 % შემცირდა. შემცირების ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი დაფიქსირდა შემდეგ ქვეყნებში : რუმინეთი (-39 5%), უნგრეთი (-41,4%), კვიპროსი (-45,5%), ჩეხეთი (-22,6%). აღსანიშნავია, რომ ბოლო წლებში ევროკავშირის ქვეყნების უმეტესობაში ღვინის წარმოების მაჩვენებელი მცირდება.

საინტერესოა ღვინის მოხმარების მონაცემები. 2012 წელს მსოფლიოში მოხმარებული ღვინის 13 % - მოდიოდა აშშ-ზე, შემდეგ მოდის საფრანგეთი - 11,6%. საქართველოზე მოდის მსოფლიო ღვინის მოხმარების 0,3 % (40 - ე ადგილი).

ღვინის მოხმარება ერთ სულზე გადაანგარიშებით ასეთ სურათს იძლევა: 2009-2012 წლებში მსოფლიოში საშუალო მოხმარება 3, 5 ლიტრია. ღვინის ყველაზე აქტიური მომხმარებელი მოსახლეობა ცხოვრობს ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა საფრანგეთი, სლოვენია, ხორვატია, მაკედონია, პორტუგალია (დაახლოებით 43 ლიტ.) საქართველოში ეს მაჩვენებელი 16,5 ლიტრია.

ქართული ღვინის ძირითადი საექსპორტო ქვეყნებია: რუსეთი, ბელორუსია, უკრაინა, ყაზახეთი, იზრდება ღვინის ექსპორტი ევროპის ქვეყნებსა და ჩინეთში. რუსეთში ღვინის მოხმარება ერთ სულზე 2012 წელს 8,6 ლიტრს შეადგენდა, ბელორუსიაში - 6,6 ლიტრს, უკრაინაში 4,6 -ს, ხოლო ყაზახეთში 2,1 ლიტრს.

2012 წლის მონაცემებით, მსოფლიოში ვენახები გაშენებული იყო 7 009 726 ჰექტარზე. ბოლო პერიოდში ვენახების ფართობების ზრდის ყველაზე მაღალი მაჩვენებლებით გამოირჩეოდნენ ისრაელი (40%), ინდოეთი (39%), პერუ (25%) და არგენტინა (23%). მსოფლიო ვენახების ფართობების 0,8% მოდის საქართველოზე. 2004 წლის მონაცემებით ვენახის საერთო ფართობი საქართველოში 48 ,0 ათას ჰექტარს შეადგენდა. ცნობისათვის ეს მაჩვენებელი 1960 წელს შეადგენდა 77,9 ათას ჰექტარს, 1970 წელს - 66,8 ათას ჰექტარს, ხოლო 1984 წელს - 87, 9 ათას ჰექტარს.

საქართველოში, ვენახების ფართობების უმეტესი ნაწილი მოდის აღმოსავლეთ საქართველოზე (კერძოდ კახეთზე) - 68, 0 %, დასავლეთ საქართველოში წამყვანია იმერეთი - 18 %, ქართლზე მოდის - 9 %. ყურძნის ხვედრითი წილი საქართველოს მთლიან შიდა პროდუქტში დაახლოებით 1,4% - ია. 2012 წლის მონაცემებით საქართველოში ვენახების ფართობი გაიზარდა 56, 0 ათას ჰექტარამდე (საორიენტაციო მაჩვენებელი).

საქართველოში ყურძნის წარმოების ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი 2007 წელს დაფიქსირდა - 227 ათასი ტონა. მომდევნო წლებში ადგილი ჰქონდა კლებას, 2013 წლიდან დაიწყო მატება - 223 ათასი ტონა. 2013 წლის საქართველოში წარმოებული ყურძნის მხოლოდ 8% იქნა ნატურალური სახით მოხმარებული, დანარჩენი - 92 % მოხმარდა ღვინის წარმოებას.

მევენახეობის პროდუქცია გამოიყენება 4 საწარმოო მიმართულებით, კერძოდ: სუფრის ყურძნის წარმოება, საქიშმიშე ყურძნის წარმოება, ღვინის (ღვინის პროდუქტების -კონიაკი, შამპანური) წარმოება და საკონსერვო ნედლეულის (ყურძნის წვენი, ბადაგი, კომპოტი, მურაბის, უალკოჰოლო პროდუქციის) წარმოება, მათ შორის ცხადია მთავარი ღვინის წარმოებაა. 2014 წლის მონაცემებით ღვინის ექსპორტიდან ქვეყანაში შემოვიდა 62,2 მილიონი დოლარი.

მსოფლიოში, ვაზის 4 ათასამდე ჯიშია, მათ შორის 525 ჯიში ქართული წარმომავლობისაა. რეგიონების მიხედვით ღვინოების ჩამონათვალი, ყურძნის ჯიშების მიხედვით შემდეგნაირია: იმერეთის რეგიონში გავრცელებულია ციცქა, სვირი, ცოლიკაური, კრახუნა, ცხანური, ქვიშხური. რაჭის რეგიონებში გავრცელებული ღვინოები: ხვანჭკარა, ალექსანდროული, მუჯურეთული, ძელშავი, თეთრა.

ცხადია ღვინის წარმოების ძირითადი რეგიონებია: კახეთი (კერძოდ შიდა კახეთი და გარე კახეთი). ქართლი (ქვემო, შიდა და ზემო ქართლი), მესხეთი, რაჭა-ლეჩხუმი, კერძოდ (საკუთრივ რაჭა და ლეჩხუმი), იმერეთი (ზემო, შუა და ქვემო იმერეთი), აგრეთვე შავი ზღვისპირეთი : აჭარა, გურია, სამეგრელო, აფხაზეთი.

ღვინის წარმოების ზონები, განსხვავებულია ერთმანეთისაგან როგორც კლიმატური, ისე ნიადაგობრივი პირობებით, სწორედ ამიტაა გამოწვეული ქართული ღვინის მრავალფეროვნება.

საქართველოში 58-60 % მოდის კახეთზე, იმერეთზე და შიდა ქართლზე 17-18 %, ხოლო 20-22 % დანარჩენ რეგიონებში.

საქართველოსათვის, ღვინის პროდუქცია წარმოადგენს ყველაზე ექსპორტირებად პროდუქტს. სოფლის მეურნეობის პროდუქტებიდან. ყოფილ სსრკ-ში ღვინის ექსპორტი ორიენტირებული იყო ძირითადად რუსეთსა და კავშირის სხვა რესპუბლიკებზე. დამოუკიდებლობის შემდეგ მნიშვნელოვნად შეიცვალა ექსპორტის გეოგრაფია, მოძიებული იქნა სხვა ბაზრებიც, მაგრამ რუსეთი დღესაც რჩება ძირითად ექსპორტირებად ქვეყნად. ქართული ღვინის საექსპორტო ბაზრების პირველი ხუთეულია: რუსეთი, უკრაინა, ყაზახეთი, პოლონეთი და ლატვია. რუსეთში გადის ქართული საექსპორტო ღვინის 70 -% მდე.

ვაზის მოვლა საკმაოდ შრომატევადია, მსხმოიარე ვენახი მოითხოვს გაზაფხულზე გასხვლას, მწკრივებს შორის მიწის დამუშავებას (ხელით ან მექანიზმებით). ე.წ. აყვავებიდან მოსავლის მიღებამდე უნდა ჩატარდეს 3-4 - ჯერ „მწვანე ოპერაცია,“ ვარჯის დამუშავება, 3-5 ჯერ შეწამვლა და ბოლოს მოსავლის აღება.

ვაზი დარგვიდან 4-5 წელიწადში იძლევა მოსავალს, 8-10 წელში აღწევს სრულ მოსავლიანობას, რაც დაახლოებით 40-45 წელს გრძელდება. საქართველოში 1 -3ა ვენახის მოვლის ხარჯები წლიურად 1500 -დან 1600 რამდე ჯდება. დღეისათვის ჯერ კიდევ ძირითადი საოჯახო მეურნეობებია, რომლებშიც ხელით შრომა ჭარბობს. მოსავლიანობაზე გავლენას ახდენს ბუნებრივი პირობები (ტემპერატურა, წყლის რეჟიმი, სეტყვა და სხვა).

ყურძნის ფასები დიფერენცირებულია ვენახის ჯიშების მიხედვით და მიღებული შედეგების უნივერსალურობით. საქართველოში იგი მერყეობს 2,5 - დან 8-9 ლარამდე (ალექსანდრული და მუჯურეთული), თუმცა 1 კგ უსახელაური 2014 წელს 15 ლარადაც გაიყიდა.

ღვინის ფასებიც დამოკიდებულია ყურძნის უნივერსალურობაზე. მაგალითად 1 ლიტრი ღვინის საშუალო ფასი საოჯახო მეურნეობაში შეიძლება იყოს: ციცქა - 4-5 ლარი, ცოლიკაური - 4-5 ლარი, კრახუნა - 6 ლარი, ხვანჭკარა - 20-25 ლარი, უსახელაური - 30 ლარი. ისინი სეზონის მიხედვით მერყეობენ.

ღვინის ქარხნების მიერ წარმოებული პროდუქციის ფასზე, სეზონურობა გავლენას ვერ ახდენს. იგი ოჯახური მეურნეობის ღვინის ფასზე მაღალია. ქარხნული ღვინოები ჩამოსხმულია მინის ჭურჭელში, მათ აქვთ საბრენდო დასახელება, სათანადო ეტიკეტი, პროდუქციის დიდი ნაწილი საექსპორტოა. ღვინის ქარხნები ინახავენ ძვირადღირებულ ღვინოებს, ისინი მომხმარებელთა ვიწრო წრისთვისაა განკუთვნილი, მას უმთავრესად როგორც საჩუქარს, ისე ყიდულობენ. მაგ. „უსახელაურის“ ფასი მერყეობს 150-170 ლარის ფარგლებში. მაღალია „ხვანჭკარას“ ფასიც, იგი 45-დან 70 ლარამდე მერყეობს. ღვინის ფასები ოდნავ განსხვავდებიან მწარმოებელი კომპანიების მიხედვით. ყოველდღიური მოხმარების ღვინის ფასი დაბალია, იგი 1 -დან 1,5 ლარამდეა (ჩამოსასხმელი ღვინო).

ღვინო ქართული კულტურის ნაწილია, იგი ტრადიციებისა და ყოფის აუცილებელი ატრიბუტია. ღვინო ქართული ოჯახებისათვის ყოველდღიური ტრადიციული მოხმარების საგანია. წლიურად საქართველოში მოიხმარება 76 000 -დან 80 000 ტონამდე ღვინო (რესტორნების, ბარების, კაფეების და ა.შ. ჩათვლით).

მევენახეობის სექციას აქვს საკმაოდ დიდი დივერსიფიკაციის შესაძლებლობები, რომლებიც სრულიად ჯერ კიდევ არაა ათვისებული. მაგ არაყი, წარმოადგენს ღვინის წარმოების თანმდევ პროდუქტს, რომელიც მიიღება ყურძნის დაწურვის შედეგად მიღებული ნარჩენებისაგან და დარჩენილი ნალექისაგან (ჭაჭა). მასში ალკოჰოლის შემცველობა მაღალია, დაახლოებით 60 გრადუსამდე. ერთი ტონა ყურძნის ნარჩენებისაგან მიიღება დაახლოებით 60-65 ლიტრი არაყი. მას ძირითადად ამზადებენ საოჯახო მეურნეობაში და გასაყიდი ფასი 5-6 ლარია. არაყისაგან (სპირტი) მზადდება კონიაკი, რისთვისაც არაყი უნდა მოთავსდეს კასრებში რამოდენიმე წლით.

ყურძნისაგან მზადდება აგრეთვე ყურძნის წვენი, წიპწებისაგან ზეთი, რომელიც გამოიყენება კულინარიასა და კოსმეტოლოგიაში. მისი ფასი (250 გრ.) 19-20 ლარამდეა.

საქართველოში, კვების უსაფრთხოებასთან და ხარისხთან დაკავშირებით მოქმედებს სპეციალური კანონი, რომელიც არეგულირებს იმ ფიზიკური და იურიდიული პირების საქმიანობას, რომლებიც დასაქმებულები არიან კონკრეტულ დარგებში, ამ შემთხვევაში მევენახეობა-მეღვინეობაში. კანონი ხელს უწყობს მევენახეობა-მეღვინეობის დარგის განვითარებას, კონკურენტუნარიანი პროდუქციის დამზადებას და რეალიზაციას, ფალსიფიცირებული პროდუქციისაგან ბაზრის დაცვას და ა.შ.

კანონი აწესებს რეგლამენტაციებს ვაზთან და ღვინოსთან დაკავშირებით სრული საწარმოო ციკლისათვის: კერძოდ სარგავი მასალიდან უცხოურ ბაზარზე რეალიზაციის ჩათვლით.

ქვეყანაში არსებობს ყურძნისა და ღვინის მწარმოებელთა ასოციაციები, მაგალითად: ასოციაციები „ქართული ღვინო“, „ქვევრის ღვინო“, ქართული ტრადიციების ღვინის ფონდი და ა.შ.

დარგის განვითარება მთავრობის სერიოზული ყურადღებისა და მონიტორინგის ქვეშაა, რომელიც დიდ სამუშაოებს აწარმოებს საერთაშორისო ბაზრების მოპოვებაში, თანამედროვე ტექნოლოგიების ხელმისაწვდომობაში, შეღავათიანი კრედიტების მიღებაში, თანამედროვე განათლებაში, საერთაშორისო მასალების, ინფორმაციების მიღებაში და სხვა.

დარგის განვითარებაზე პასუხისმგებელია „ღვინის სააგენტო“, რომელსაც აქვს სამთავრობო ფუნქცია.

WORLD AGRICULTURE AND VITICULTURE

Napoleon Karkashadze

Georgian Academy of Agricultural Sciences, Tbilisi, Georgia

Summary

Viticulture products are an important segment of food balance. Grape production and its processing is actual in all five continents of the world.

Europe has leading position in grape production, according to continents in the 2005 year dynamics 61.1 million tons of grapes produced in the world out of which 62, 5% came to Europe, this figure was changed with 39,0% in 2012, the reason is that the grape production have increased significantly in other continents: Asia - from 19,4% to 31.2%, in the US from 12% to 21%, etc.

According to the data of 2012, grape producing countries are: China, Italy, USA, Spain, France, Turkey, Chile, Argentina, India, Iran. As for wine production, the leaders are Italy and France.

In today's world, the wine market is characterized by declining trend, especially in the EU countries. Georgia comes with 0.3% of world wine production.

Average wine consumption in the world is 3.5 liters. The active users of wine are in Europe. This figure in Georgia is 16, 5 liters.

The main exporting countries of Georgian wine are Russia, Belarus, Ukraine, Kazakhstan. Wine export is increasing in European countries and China.

According to the 2012 data, the area of vineyards in the world was 7 009 726 hectares. In recent years, vineyards have the highest rate of growth: Israel, India, Peru, Argentina. Georgia has about 0,8% of the world's vineyards (2009 data). Most of these areas are from East Georgia. The largest number of grape production in Georgia was identified in 2007 with 227 thousand tons.

Key words: vineyard, wine, world, Europe, Georgia, grape production, wine market.